

Bilim Adamı Kimdir?-3
Örnek Bilim İnsanı Prof. Dr. Mahmut Sayın'a Atfen
Prof. Dr. İbrahim ORTAŞ, Çukurova Üniversitesi.
iortas@cu.edu.tr

Bilim Nedir?

Genelde bilim kişisi kim denildiğinde bilimle uğraşan olarak ifade edilir. Bilim adamını tanımlamak için bilimin de tanımlanması gerekir. Bilim, ansiklopedilerde, "nesnel dünyaya ve bu dünyada var olan olgulara ilişkin tarafsız gözlem ve sistematik deneye dayalı ve genel doğrulara, temel yasalara ulaşmayı hedefleyen zihinsel etkinliklerin ortak adı" şeklinde tanımlanmaktadır. Bilimin tanımından yola çıkarak bu sürecin içindeki herkes bilim kişisi olmakta. Bilim kişisi yine bilimin tanımından yola çıkarak, kuşkulandığı veya sezindiği konuda merak edip araştıran, gözlem yapan, metodolojiye dayalı deney yapan, bulgularını analiz ederek, bulgularından yola çıkarak genel kuralları, temel yasaları ortaya çıkaran, bulgularını yayına dökerek ilgililer ile paylaşan kişidir. Sayın Tufan'ın (CBT sayı 1086) (Margenau, Bergamini, LIFE-redaksiyon 1966) derlediği kadarı ile bilim kişisi, modern, hızlı ve şüpheli eğilimlidir. Modernliği ve hızı tartışılabilir ama şüpheliği temel özelliği olsa gerek. Bilim kişisi, genelde soru sorarak şüpheleri gideren kişidir.

Bilim Kişisi, Bilim Yapan Adam mı?

Kısmen evet. Tarihi hem eski hem yeni. Bilim kişinin eski ismi "bilgin", kimi çevrelerde filozof da deniyordu. Bugünkü anlamda araştırmaya dayalı bilim yapma Rönesans ile başladı dersek çok da tarihe haksızlık etmiş olmayız. Rönesans ile başlayan, bilim disiplinlerinin felsefeden ayrışması, bilimlerin derinlemesine doğa olaylarını incelemeleri, daha sonra da endüstriyel gelişme ile bilim toplum hayatına daha fazla girmeye başladı. Akdeniz Üniversitesinden Doç. Dr. İsmail Tufan (CBT sayı 1086) "bilim adamının" kelime kökenini işlediği "Bilim, Bilgi ve Bilgiyi Kullanmak" adlı yazısında "Bilim adamı da bilimi teşvik eden kişi olarak (cultivator of science) İngilizce'de science kelimesinden türetilen scientist olarak İngiliz tarihçi William Whewell tarafından 1840 yılında kullanılmaya başladığını belirtiyor. Gerçekten de uzun süre kadınlar "adam" yerine konmadığına göre, bilim de "erkek" işi sayılmış olup, diğer erkek işleri gibi "bilim adamı"nın her yaptığı da olumlu sonuçlar vermemiştir. Bilimlerin hızı ile ölümlerin artışı ve savaşların globalleşmesi de birlikte gidiyor gibi. Ancak bilim adamından bilim kişisine de elbette farklar var. Önce cinsiyetini kabullenip aşabilen kişidir denebilir evrenseline. Ama kadınlar bu kadar yıl bilim dışında tutulmasında "bilim adamlarının" büyük rolü olduğu da iddia edilebilir.

Bilim Kişisi veya Öğretim Üyesinin Özelliği Nedir?

Öztin Akgüç Cehaletini söyler adlı yazısında "Düzmece bilim adamı bilgiçlik taslarken cehaletini ortaya koyar" diyor. Akgüç yazısında ağırlıklı olarak bilim adamı sıfatı taşıyan akademisyenleri eleştirmektedir.. Diyor ki "Taşınan akademik unvanlar, kişiye, genelleme yaparak söyleyeyim, bilim insanı sıfatını, niteliğini kazandırmaz". Doğal olarak bir çok insan üniversitelerde iş bulabilmiş, ders de veriliyor, resmi olarak adı "akademisyen" ancak kişinin bilim kişisi olması da ayrı bir konu. Her öğretim üyesi bilim insanı değildir. Sanırım Eski YÖK başkanı Sayın Prof. Dr. Kemal Gürüz bile ben iyi bir bilim adamı değilim diyebilmişti. Daha önce de belirttiğim gibi bilim insanı ayrı bir yaşam biçimidir. Bilim insanlığı doğası gereği ayrı nitelikler, erdemler, ortamlar gerektirir.

Bilim insanı evrensel ölçektir. Gerçek bilim insanı sahip olduğu akademik unvanlar değil

bilgisi ile vardır. Burada profesör veya ordinaryüs bile olabilirsiniz ancak bilimsel erkiniz her ortamda bilgi ve görgünüzle ortaya koyamıyorsanız gerçek bilim kişisi olamıyorsunuz demektir. Bilim kişisi alanının taassubu içinde diğerini görmezden gelen değildir. Kendi şahsıma katıldığım uluslar arası toplantılarda bir çok yönden eksiklerimi görünce acaba bu unvanı hakettim mi diye de düşünüyorum. Bazen de etrafıma bakıp, hayıflanmadan edemiyorum.

Öğretim üyesi ve bilim insanı yalnız bilgi aktaran, bilgi üreten kişi de değildir. Gerçek bilim insanı aynı zamanda bilge kişiliktir. Yunusun dizelerinde belirttiği gibi

İlim ilim bilmektir,

İlim kendin bilmektir,

Sen kendini bilmesen,

Bu nice okumaktır.

Yunus, bilim kişinin sorumluluğunu ve bilgeliğinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Bilgelik, en çok da mevki-makam peşinde koşmakla çelişiyor olsa gerek. İktidar hırsı ile bilge kişilik arasında, ters bir orantı var gibi geliyor bana.

Bilim Adamlığı Bir Unvan mıdır?

Bilim "adamlığı" bir unvan değildir. Bilim "adamı" unvan için de çalışmaz. Unvan bilim "adamının" koltukçuluğunun göstergesidir. Son yıllarda bol keseden yöneticilerimizin verdiği unvanlar üniversitelerde ve kamuoyunda çok tartışılmış ve üniversitelere zarar vermiştir. Bilim kişisi tutarlı olmak zorundadır. Yüzeysel değil, derinlemesine konuları kavrayacak kadar temel bilimler bilgisine sahip olmalıdır. Son yıllarda basına da yansıdığı kadarı ile toplumdan yavaş yavaş akademik personelin genel bilgi düzeyinin düştüğü işlenmektedir. Gazete kupürleri bilgisi ile değil, araştırma ve kitabi bilgiye dayanmalı savları. Bir dediği diğerini tutmayan cinsten değil, daha gerçekçi ve tutarlı bilginin sunulması gerekiyor.

Bilim Para ve Makam İçin Yapılmaz

Bilim adamı kendi çapında bir önder, bir liderdir, yalnız bilgisiyle değil, davranışları, değer yargıları, titizliği, görev anlayışı, ödünsüzlüğü, hoşgörüsü (müsamahası) ile iyi örnek olmalıdır. Doğası gereği eğittiği insanı hayata hazırlama sorumluluğu yüklenen kişinin öğrencisine yalnız bilgi aktarmak, belleklere bilgi doldurmakla yetinmemeli, aynı zamanda yaşama bakış açısı, örnek davranışları da ortaya koymalıdır.

Üniversite hocasının araştırma inceleme yapması asli görevleri arasındadır. Ancak araştırma, inceleme yaptığı gibi asıl görevi olan toplumu da aydınlatmalıdır. Bu ulvi görevinde kişisel beklenti makam ve mevki sevdasına düşmemelidir. Üniversite hocalarına yapılan en büyük eleştirilerin başında gelen küçük menfaatleri için makam ve mevki uğruna gerçeği söylemekten çekinmeleridir. Maalesef bugün üniversite öğretim üyelerinin içine düştüğü ek ders beklentisi, yaz okulları, özel şirketlere danışmanlık hizmeti, maalesef ve maalesef öğretim üyesi ve bilim kişiliği ile ilgisi olmayan çaptadır.

Öğretim üyesi yeni küçük çıkarlar için belirli iç ve dış çıkar odaklarının sözcülüğüne soyunmamalı.

Bilim kişisi fırsat kollayan leşin üzerine koşan akbabalar pozisyonunda olmamalıdır.

Öğretim üyesi, bilim insanlarının sık eleştiri konusu olan ısmarlama rapor, sonucu önceden belirlenmiş, kaynağı belirtilmeyen veya belirtilmek istenmeyen araştırmalara zaman zaman bilerek veya bilmeyerek menfaat beklentisi içine girmeleri gösterilmektedir. Üniversitelerin itibarını zedelememesi için bilim insanlarının her konuda duyarlı ve dikkatli olması gerekir. Özellikle parasal konularda ve makam mevki düşkünlüğünde ve de görüş açıklarken, objektiflikten subjektifliğe düşmemelidirler. Bu bağlamda öğretim üyelerinin daha dikkatli olması gerekir.

Bilim Kişisi Topluma Karşı Sorumludur

Bilim kişisi bir üniversite hocası, araştırma yapan ve sonuçlarını, bulgularını, ve genel görüşlerini kamuoyuna açıklamak zorundadır. Bu bilim kişinin tarihi sorumluluğundadır. Zaman zaman üniversiteler üzerine yapılan baskıda üniversitelerin görüş belirtmesi istenmemektedir, hatta bazen "kendi işine baksınlar" denilmektedir. Ne yazık ki buna benzer öneriler yalnızca üniversite dışı güçlerden değil, aynı zamanda üniversite içinde, çoğu zamanda yönetim kademesinde bulunmuş kişilerden gelmesi çok büyük talihsizliktir. Bilim kişisi "rating" peşinde koşan kişi değildir. Tabii üniversite hocası sonuçlarını açıklarken gösteriş, şov yapmamalı, medyatik olmamaya özen göstermeli, hele hele şaklabanlıktan ve toplum içinde öğretim üyesini küçük düşürücü davranışlardan kaçınması gerekir.

Ocak Ayı Ölüm Ayı Değil Yeni Yılın Ayı Olsun

Mahmut sayın'ın en önemli savı "ülkemiz bilim insanlarının en ciddi sorununun felsefelerinin olmamasıdır" diye ifade ediyordu. Bilimsel bakış açısı ve bilim kişisi sorumluluğunun olması gerekenin çok gerisinde olduğunu belirtiyorlardı. Topluma ve insanlığa karşı, toprağa suya karşı kendisini sorumlu hissediyordu. Sayın hocam; kendisini biz öğrencilerine karşı sorumlu hissediyordu. Sayın hocam, önce kendine karşı dürüst olmayı esas sayıyordu. Kendisinden öğrendiğimiz akademik yaşam biçimi bir çoğumuzun hayata bakış açısına anlamlı değerler yüklemiştir.

Ocak ayı ülkemizin yetiştirdiği bir çok değerli insanın öldüğü, öldürüldüğü ay olarak tanımlanıyor. Ocak 1990 yılında trafik kazasına kurban giden merhum prof. Dr. Mahmut sayın hocam akademik dünya içinde ayrı bir değerdi. Bilim kişisi ve bilge bir kişilikti. Bilgeliği mütevazılığı ile iç içeydi. Bilgisi bilgeliğine bilgeliği bilgisine yansıyor. Hepimize örnek olması dileğiyle hocamı bir kez daha anıyorum.